

Арасындағы байланыс Арқадағы Ақтоғай ауданы – Ә.Бөкейханның туған жері. Әкімшілік-аумақтық тілмен айтсақ, Қарағанды облысы Ақтоғай ауданы Қаратал совхозы, кейіннен Әлихан Бөкейхан атындағы кеңшар. Зираты төрелердің қорымы Бөгеазы бауырындағы Талдыбейітте. Інісі Смахан төре орнатқан көк таста 1866 жылы туған деп қашалған. тоталитарлық заман жеңдеттерінің Алаш Орда көсемін Мәскеудің Бутырка абақтысында атып, Дон зиратында жерленгені кейіннен белгілі болды.

Кезінде Ә.Бөкейхан өзі қатысқан Щербина экспедициясының (1898ж.) мағлұматында төрелер Тоқырауын болысының 7-ші аулында Өтеміс ұрпақтарымен аралас отырған. Қаражал қыстағында – Нұрмұхамед Бөкейхан, Қараүңгір қыстағында – Абылай Рүстем, Ақтөбе қыстағында – Қоқа Рүстем, Жекежал қыстағында – Абдыхан Мырзағай.

Әлихан Бөкейхан – ормантанушы, экономист, тарихшы, этнограф, әдебиеттанушы, аудармашы, публицист, жерге орналастырушы, статистик, ғасыр ғұламасы.

Дала өлкесінде қой өсіру, ірі қара шаруашылығы, жөніндегі әсіресе, Том қаласында жазылған еңбектері айрықша. Атақты Щербина экспедициясында ол бастапқыда статистик, ал кейін зерттеу тобының басшысы. Жалпы алғанда, Ә.Бөкейхан – мал шаруашылығын зерттеуді ғылыми жолға қоюшы. Қазақ халқының тарихында өшпестей із қалдырған саясаткер, ұлы тұлға.

Қазақ әлемінде өшпестей орны бар Алаш ардақтысы 1917 жылы бүкіл қазақтардың құрылтайында Алаш автономиясын жариялады, сол Қазақ Республикасының тұңғыш төрағасы болып сайланды, тұңғыш конституциясын жариялады. Онда былай деп жазды: «Қазақтың жерінің астындағы да, үстіндегі де барлық байлығы, орманы мен суы, тіпті ауасы тек қазаққа тиесілі болуы қажет...» Өкінішке орай «Алаш Орда» үкіметін құрушыларды Ресей мойындамады, большевиктер түбіне жетті. Ұлттың бетке ұстар тұлғаларының көзін жойып жіберді.

2011 жылы Астанада «Алаш мұраты және Тәуелсіз Қазақстан» атты ғылыми тәжірибелік конференция Ә.Бөкейханның 145 жылдығына арналды. Бұл Әлихантануға байланысты үлкен жұмыстың басы дерлік.

Филология ғылымының кандидаты С.Аққұлұлы Ә.Бөкейхан шығармаларының жеті томдығын құрастырды, ғалымның 20 жылдық еңбегінің жемісі. Қысқасын айтқанда, Алаш көсемі шығармаларының келесі басылымы кем дегенде 10-12

Алаштың Ә. Арқадағы А

әзірше жұмыскер күші бар ауылдардың қазіргі тұрмыс-тіршілігін өзгерту, әлеуметтік жағдайын түзету арқылы молаймақ. Қазіргі тілмен айтқанда инфраструктурасын жөндеу, қыстақтарға электр апару, құдықтар қазу, «ҚазАгро» АҚ-ның қаржы институттарының несиелерін нольдік пайызбен берсе деп те ойлаймын: трактор алуға, сойысхана салуға, асыл түлік алуға, жел двигателдерін, күн батареяларын алуға т.с.с

Бұрын Балқаш маңындағы Тоқырауын – Балқаш және Қотана – Балқаш болыстарының қазақтары Шу, Талды, Жәмші, Тоқырауын өзендерінің жағасынан суармалы жерлерді игерген. Таудан бастау алатын шағын бұлақтарды да пайдалануға тырысқан. Кейбір жылдары көктайғақ (жұт) болған. Жазда сусыз дала, шөлмен Балқашқа жету оңайға соқпаған.

Ә.Бөкейханов Тоқырауын бойындағы Қарамеңде мазары мен Аяқ Сарытерек арасындағы қазыналық ор-

селолық округтердің қақ ортасы. Ауыл өзі шаруасын дөңгелетейін десе қазір жағдайы жоқ. Ең алдымен «Қазақмыс» корпорациясы бас тұтынушы осы жерден сойысхана (зертханасымен, тоназытқышымен) салып берсе теріс болмас еді.

Биыл Қазақстан дүниежүзілік сауда ұйымына (ВТО) кірмекші, мұның талабын жергілікті әкімдер біледі. Сойысхана кем деген де 10-12 жұмыс орны. Сүт өндіретін шағын цехта қажет. Жинаған сүттің литрін былтырғыдай 45 теңгеден емес, өздері Балқашқа жеткізіп 130 теңгеден сатса оң болады, сонда ешкімге жем болмайды. Бұл цех кем дегенде 5 жұмыс орны. Жүргізуші мен санитарлық кітапшасы бар сағушы ауылдан да, қаладан да табылады.

Күні бүгін далада қалып жатқан шикізат-жүн мен тері. Алушы Қытай, Ресей деп жүр. Осыны қолға алатын мезгіл жетті. Семейде тері алатын, Жамбылда жүн қабылдайтын зауыттар

ашылғанын білеміз. Алғашқы сұрыптаудан, өңдеуден өткізсе бағасы да көтерілмек, бұл кем дегенде 4 жұмыс орны, бос ғимараттар жетерлік.

Шаруа қожалықтарына тракторларын қосақтап, мал азығын бірігіп шабуды айтып жүрміз. Өздеріне де, зейнеткерлерге, қызметшілерге де қолайлы. Орталықтағы әр тұрғын бері салғанда 50 мың теңгеге шөп алады, осы қаражатты неге игермеске, бұл алдын ала арзан дизель отынын алудың бір жолы сияқты.

Көзге ұрып тұрған, ізі бар, ақталатын бизнес жобалардың 2-3-ін ғана жазып ой тастадық. Мұндай жобалар 10-нан асады. Жергілікті әкімдерді халыққа, ауылға тақататын жобалардың басы осылар.

Ендігі жерде ауылға керегі мына мамандықтар: жүн сұрыптаушы, тері өңдеуші, мал союшы, сүт технигі, жылыжайларында көкөніс өндіруші, картоп өсіруші, күн батареяларын жинаушы, гидротехник, дәнекерлеуші,

— деді «Азаттық» радиосының Прагадағы қызметкері С.Аққұлұлы. Жапониядағы Хоккайдо университеті жанындағы Славян зерттеу орталығының профессоры Уяма Томохико былай деді: Ә.Бөкейхановтың 20 жылдай зерттеп келемін, алғаш Батыс тарихшыларының еңбегінен білдім. Ондағы ақпарат мені қанағаттандырмады, тереңірек зерттеуге бел будым. Мені қызықтырғаны Әлиханның көзқарасындағы прогрессивтік және еуропашылдық идеямен қатар, қазақ дәстүрін және қазақтықты сақтап қалу идеясы болды. Сондай-ақ, ол модернизациялық және кәсіби көзқарастарға да бай болды.

Әлекең туралы АҚШ, Ресей, Жапон ғалымдары да көп мағлұматты жайып салды. Алаш көсемінің өмірі мен саяси қызметіне алыс-жақын шетелдегілердің ден қоюы үлкен тұлғаның биіктігінен хабар берсе керек. Енді Агроқалашыққа көшейік.

Бізге «агрокородок» деген сөз Беларусстардан жетті, қазақшасы агроқалашық. Әлқиссасы, 2010 жылы Елбасы осы елге ресми сапар шекті. Қасындағыларға көрсетті. Елге келісімен Ауыл шаруашылығы министрлігі бас болып 14-15 адам бір апта Беларуссияға танысуға сапар шекті. Бір-бірінен таяқ тастам орналасқан, инфрақұрылымы дамыған, жабдықтау құрылымы бізден бөлек, мемлекеттік меншік сақталған ауыл шаруашылығына куә болды. Тамсанып, таңдайын қағып Қазақстанға келіп, облыстарына тарасты. Күні бүгін бізге келеді, не келмейді, қазақ аулына мынандай болса ыңғайлы, сәйкесірек деген модель түгіл, бір уәжіп те айтылмады. Көп жыл ауыл шаруашылығы экономисі ретінде мені осы агроқалашық қызықтырды, қазақстандық моделінің идеологиясын баспасөзде жарияладым. Техникалық экономикалық негіздемелерін (ТЭО) жасадым, келешегі бар бизнес жобаларын тіркедім. Материалдар Қарағанды облысы әкімдігінде және технопаркте жатыр. Ақтоғай ауданы Балқаш қаласын етпен асырап отырған жалғыз аудан, арасы 250 шақырым. Қалаға көшу тоқтар емес, жастар жұмыссыз. Ауылдар тозып, жүдеп барады.

Қарағанды облысында ауыл шаруашылығы өндірістің тасасында қалған сала. Урбанизация 78,2 пайыз, облыстың жалпы ішкі өнімінде (ВВП) ауыл шаруашылығының үлесі 3,5 пайыз. Балқашта құс фабрикасы тоқтағалы көп жыл болды. Қала халқы 77 мың, Алматы — Астана тас жолының бойында орналасқан, жазда көлдің жағасы туристерге толады. Келешекте көлдің үстінен көпір салынбақшы. Айтпағым осының бәрі ауыл шаруашылығы өнімдерін тұтынушылар. Балқаш металлургия ет жеу керек дегенді бөліп айтар едім. Ол ет жайылым, шабындығы, үйі, қорасы, құдығы,

көктерек, қарағай, терек, тобылғы, қызыл және қара қарақат, ақ және қызыл итмұрын, долана өсетін.

25 ақпан 1903 жылы ауыл шаруашылығы жанапшыларының Мәскеу қоғамының Омск бөлімінде Ә.Бөкейханов «Келешекте Тоқырауын өзені жағасында суармалы жерлерді игерудің болашағы» деген тақырыпта баяндама жасаған.

Баяндамасында ұсынғаны:

— Үйтас пен Түкөде алқаптарын суландыру үшін гидротехникалық құрылыс — бөгеттер (плотина) салу;

— Өзен бойындағы тоғайды қиюға қатаң тыйым салу керек;

— Тұрақты дүкен — қойма арқылы дихандарға несиеге тұқымдық дәнді дақылдар сату.

Әрі қарай дала кентін (Степной поселок Ә.Б.) салу, онда шаруа қожасы бастығының кеңесі (резиденциясы Ә.Б.) мен дау-шар соғы болсын. Медицинасы: фельдшер, акушерка, қабылдау-жатқызу орны болсын. Халыққа білім беру жүйесі де ұмыт қалмаған: бастауыш білім училищелері және жер-мал шаруашылығы арнайы мектептері, қоймасында жер өңдеу құралдарымен.

Балқаш маңында жәрмеңке және 2-3 мың халқы бар дала кенті пайда болатынына сенген.

«Біз қалайтын патшалық түрі — демократическая республика, яғни мал өсіріп, егін салып, жерге ие боларлық түрі», деп жазды Әлекең.

1913 жылы «Қазақ» газетінде Әлекеңнің былай дегені бар: «Қала болып мал шаруасын атқаруға болады. Отырықшы мен мал шаруасын бір қылып қосақтап отырған Үкімет, осылай етсе өзіне пайда шығатын болған соң. Қазақ жері мал кіндігі, мұнда бұрын қандай жұрт жүрсе мал баққан».

Ә.Бөкейханов алдымен жерді, содан соң малды жазуы тегін емес. Азығы болмаса малы бір жұттық, мал-жан аман ба деп қазақ айта алмай қалған жылдар болған.

Жоғарыда Әлекең айтқан степной поселкке (біздіңше — агроқалашық) лайық Абай селолық округі екенін айттық, шартты түрде Алаш деп ат қойып, айдар тақтық. Онымызда қисынсыз емес, амандық болса алда Ә.Бөкейхановтың 150 жылдық тойы бар, ЮНЕСКО шеңберінде тойланбақ. Осы агроқалашықтан түстік жерде төрелердің қорымы «Талдыбейіт», Желтаудың бауырындағы Қара Үңгір, Жекежал атты төрелердің қыстақтары.

Қолдан қолға өтіп, банктің кепілдемесіне айналған пионер лагері де осында.

Академик Ә.Марғұланның «Орталық Қазақстанның Бегазы Дәндібай мәдениеті» кітабына арқау болған Бегазы мавзолейі де осы жерді. Мәдени мұра бағдарламасының тамтұмдап берген үзік-үзік қаржылары археологиялық жұмыстарды кеңірек кешенді жүргізуге мұрша бермей жатқаны және бар. Біз кесіп-пішіп жүрген базалық шаруашылық 5-6

лаборанттар, тракторшы, жүргізуші, электрик, программист, құс өсіруші, киіз басушы, шана жасаушы, құрылысшы т.б. Шет елде фермер 15-16 түрлі мамандық иесі, біз соның жартысын берсек те болар еді. Біреулер қазақ малды соя біледі, емдей де біледі деуі мүмкін, менің құлаққағысым дүниежүзілік сауда ұйымының (ВТО) талаптарына осы бастан дайындалу. Малдың ауруы айтып келмейтін тосын апат екенін де есте ұстаған дұрыс.

Селолық округте орталықтағы халықтың басын біріктіріп, напақасын айырып отырған жалғыз ошақ — мектеп. Бала саны жылдан жылға азайып бара жатқаны жасырын емес. Шағын мектептерді оңтайландыру процессі жүруі әбден мүмкін. Он екі жылдық оқу да қашық емес. Осыған байланысты. ҚР «Білім туралы» заңындағы кейінгі өзгеріс ресурсты — тірек мектептер (ресурсная опорная школа) дегенді енгізді. Әлекеңше айтсақ, жер-мал мектебі, қазіргі тілмен айтсақ, агро-бизнес мектебі. Менің жобам айран ішіп, құрт-ірімшік жеген, атқа міне алатын, ауыл балаларына арналған.

— 7 сыныпқа дейін қосымша мал, жер шаруашылығы, негіздері, экономика негіздерін тану, дінтану, өзін-өзі тану пәндерін оқытсақ;

— 7-9 сыныптарда агроэкономика, менеджмент, маркетинг бизнесті жоспарлау курстарын оқытып, «Ауыл кәсіпкері» мамандығын берсек;

— 9 сыныптан бастап Қарқаралы ауыл шаруашылығы колледжінің филиалын әкеліп, технологтар, зоотехниктер, мал дәрігерлері, кіші агрономдар, гидротехниктер ... мамандығын берсек;

Әрі қарай осылардан сұрыптап Аграрлық университеттерде тегін оқыту. Ұсынысымыз балаға агроқалашықтың цехтарындағы жұмыста, ауылда оқытып, үйретіп, көрсетіп кәсіби дайындауға жол ашу. Агробизнестің не екенін білдіріп, дәмін таттыру. Айталық, ол жылыжайда (теплица), сойысханада, шағын сүт зауытында, жүн-тері өңдейтін цехтарда істеп, бизнес жоспар жасап, қаржы институттарынан несие ала алатын халге шығару керек. Мұны игерген бала ақша ауылда дегенге сенеді, дипломмен ауылға дегенге көнеді.

Әлекең жер-мал мектебі деп жерді бірінші қойған. Ал сол малды асырау үшін алдымен жермен жұмыс жасауды біл, шөп егуді үйрен дегенді меңзеген болуы керек. Олай деуге негізді жоғарыда келтірдік. Тоқырауын бойында суармалы жерлер де болған, атақты ақ бидай осында өскен. Орысбай, Қазыбай, Шақбай ... тоғандарының аты осылай жалғаса береді. 1911-1912 жылдары Петербург жер шаруашылығы министрлігінің шеңберінде Г.Суходольский Тоқырауынға келіп, суармалы жердің жобасын жасап, 18 млн. рубль деп ақшасына дейін шығарған. Әрине, бұл о тұста көп ақша болатын, жоба жоба күйінде қалды, орыс патшасы бұған бармады.

Әлекең айтады арнайы жер-мал

мектебінің қасында жер өңдейтін құралы болсын деп. Елбасы айтқандай қазіргі заманға лайық, заманауи мектеп болсын, интернеті бар, шеберханалары, станоктары, жылыжайы, тәжірибе танабы, тракторы, соқасы, сеялқасы, автокөлігі бар дегенді меңзеп отырған болар Әлекең. Біздің ойымыз да осыған саяды. Агробизнес мектеп аты болған соң 1000 га арпа (бидай) еге алатын, 5000 га жерден шөбін шаба алатын тракторы, соқасы, сеялқасы, шалғысымен болғаны артық емес. Жылыжай село мектептерінің ақша табатын көзіне айналмақ, өздерінде асырамақ. Ақыл қызметтің кез келген түрі ауылда жеткілікті. Біздің айтарымыз осындай жаңа типті ресурсты-тірек мектеп осы Агроқалашықта болса, инновация, жаңа технология, индустриализация дегендеріміз өз-өзінен келеді. Оқытам десең «Еңбекпен қамту-2020» бағдарламасы (қаражатымен) дайын, несие алам

інгі Қазақстандық деп аталатын дамудың жаңа моделінің авторы – Елбасы. Назарбаев – Қазақстан, Қазақстан – Назарбаев дейтінге жеттік. Елтаңбасы, көк Байрағы, Әнұраны бар, шекарасын бекемдеген, атомды жапқан, халықаралық қауымдастық мойындап қана қоймай сыйлайтын Елміз. Экономикалық одақтың да авторы – біздің Президент.

Мұның бәрі ғасырлар бойы кешегі ата-бабамыз аңсаған, Алаш арыстары жазып кеткен Тәуелсіздіктің жеңісі. Кеңес қирап, Одақ тараған тұста Алаш аманатын Н.Назарбаев мойнына алды, ауырлығына арқасын тосты. Қазақты сарабал саясатының арқасында ештеңеге ұрындырмай алып шықты. Алаш аманатын орындады.

Болып жатқан өзгерістерді халқыммен бірге көріп, бірге қуанып отырамын. Немерелерімнің келешегіне күмәнім жоқ. Дамыған елдер-

ӘЛИХАНЫ МЕН АҚТОҒАЙ

десең «КазАгро» АҚ-ның қаржы институттары бар. «Сыбаға» да, шағын несие де осының ішінде. Кешіктіруді көтермейтін бір бағыт мал тұқымын асылдандыру. Әкімдердің тәңіржарылқасын алатын, ауылға (қыстаққа) соғатын, рейтингісін көтеретін жұмыстарының басы осы. Даладағы кенттерді тарату, қыстақтарды жабу, жайылымда (отгон) мал өсірудің тиімді екенін мойындамау – ауыл тіршілігіне зиянды. Мұны шенеуніктер де, ғалымдар да білуі керек. Кент дегеніміз бұрынғы совхоз орталықтары.

Отарлы мал жайылымы (отгон) қайыра қолға аларлық шаруа. Алда күн және жел энергиясы ауылға келеді. Қазақстан бойынша жел атласы жасалды, қытай елі жел двигателдерін жасап, бізге сатпақшы. Күн батареясын құрастыратын қазақ-француз кәсіпорны Астана маңынан бой көтермек. Келесікте Үкімет қолдауымен жайылымдықтарды суландыру ретінде жаңа құдықтар қазылса,

де идея, ұсыныс, пікір жоба дегендердің өзі бәсекеге түседі, бәйгеге қатысады. Көптен бері агроқалашық, агробизнес мектебі деген жобаны баспасөзде көтеріп жүрмін, біріншісін беларустардан алдық. Сөйтсек, бұл туралы Әлихан Бөкейханов 1903 жылы Омбыда баяндама жасапты деп жоғарыда көрсеттім.

Біз жазып жүрген Агроқалашықты – степной поселок, Агробизнес мектепті – арнайы жер – мал мектебі депті де, қоймасында жер өңдейтін құралдары болу керек депті. Оны жоғарыда тараттым.

Мен зейнеткермін. Қолымнан келетіні ақтоғайлықтардың намысын қайрау. Ұлы Абай айтқан ғой «Қазаққа ақыл берем түзеймін деп қам жеген адамға екі түрлі нәрсе керек. Әуелі – бек зор өкімет, жарлық қолында бар кісі. Екіншісі – ол адам есепсіз бай боларға керек». Біздің әкімдерде билік те, нарық тілінде бюджет те екеуі де бар, жетпейтіні

осы энергия көздері жұмысты көп жеңілдетер еді. Қосымша керегі кіз үй. Жылжымалы вагон, су жинағыш резервуар болмақ.

Ағрақалашықтың идеологиясын «Егемен Қазақстан» 17 қыркүйек 2011ж. газетіне шығардым. Облыс әкімдігіне осы төңірекке ұсыныстарымды білдірдім. Ең қызығы мұндай жобалар облыс әкімінің ауыл шаруашылығына ие орынбасарына соқпайтынға ұқсайды. Бір деңгейдегі басқармалар бірне-бірі кіре қоймайды, есепте беруге тиіс емес. Ауыл шаруашылығы басқармасы өз алдына бір патшалық, білім басқармасы да солай. Шаруаларды қаржыландырудың ауыл шаруашылығы басқармасына қатысы жоққа тән.

Пакет үшін деген мөрі бар құжатандыру бөлімінен сырғытпа жауап аласың. Міне, осыдан кейін өзін тауып ал, ауыл қайда, әкім қайда, басы ауыратын кім, ауырмайтыны кім. Облыстан қолдау, сұрау, негіздеу болмаса Үкімет өзі ескеріп Ақтоғай ауданын пилоттық (қанатқақты) жобаға кіргізеді деп ойламаймын. Тым болмағанда Ағроқалашықта республикалық бюджеттен агробизнес мектебі салынып, 10 қыстаққа жарық барып, 5 құдық қазылса ауылдың ауған жүгі түзеліп, еңсесі жылдам көтерілер еді. Жылжымалы медициналық кешен барса нұр үстіне нұр. Әрине, осының бәрінің алдына ауыл шаруашылығы тауар өндірушілер кооперативін құру тұрса жеңіл болар. Үлкен несие, шағын несие, субсидиялар, арзан тұқым, жанар-жағар май осы кооператив арқылы берілетін болса. Тоқырауын халқы ертеде алдымен мойынсерік, одан соң кооператив, кейінірек колхозға біріккен, совхозға өткен. Сөйтіп, аман қалған, ұрпақ өсірген, тіршілігін, жалғастырған. Бірікпейді деген бекер, қожалықтарға кооперативті түсіндіріп, жатқан ешкім жоқ. Бұл бір. Екіншіден несие саясаты алдымен ауыл, аудан әкімдері арқылы шешілу керек. Бағалаушы да, кредит офицері де агроқалашықта болса, шаруа ұтады.

Мен ауыл шаруашылығында совхозы, ауданы, облысы бар көп жыл істеген адаммын. Алаш көсемі Ә.Бөкейхан екеуімізге ортақ Ақтоғайдың топырағы ғана, мамандығым – экономист. Бірақ Алаш ардақтыларын білмей өскен ұрпақтар қатарына жатамын. Енді ғана Тәуелсіздік арқасында КГБ мұрағаттарына кіріп, алыс-жақын шетелдерден ақпарат алдырып, зерттей бастағанмыз. Ғылыми конференция өткізіп, томдарын шығарып жатқанмыз. Бұл Әлихантандудың, Алаштанудың басы ғана. Қазақстан тәуелсіз ел болғалы 20 жыл, тарихқа қысқа мерзім болғанымен төрткүл дүние танитын, терезесі тең, экономикасы қуатты елге айналдық. Аңыз шаһар Астанамызды Қараөткелге әкелдік. Сары-Арқа төсінде Есілдің бойында тұңғыш рет Астанамызды өзіміз таңдап, қазығын қақтық. Қазір АҚШ-та, Англияда, Малайзияда, Қытайда оқу бітіріп едім деген қазақ баласына таңғалмайтын болдық. Бү-

халық алдындағы жауапкершілік пен азаматтық парыз. Жүдеп жатқан қазақ ауылдарының әлеуметтік жағдайына қарау, зерттеу, инновация апару. Арзан еттің Балқашқа керек екенін мойындау, алпауыт кәсіпорындардың инвестициясын тарту. Үкімет бөліп жатқан қыруар қаржының алу жолдарын оқытып, бизнес жоспарлар жасатып, ақшаны, ауылға жетелеу.

Ақтоғайда алғаш атқа мініп мойын серік құрған, кооператив ашқан, колхоз басқарғандардың дені кезінде Қарқаралыда жившколаны бітіргендер болғанын, кейінгілер білмеуі мүмкін. «ҚазАгроИнновация» АҚ-ның 24 ғылыми зерттеу институттарына техникалық-экономикалық негіздемелерін (ТЭО) тереңдетіп жасатуымыз керек. Бұлардың құрылтайшысы Үкімет, заңды тұлғалар, институттардың бәрі жеке шаруашылық серіктестері (ЖШС) аталады.

Бұлар жұмысына әжептәуір ақша сұрайды, ол ақша тағы Ақтоғайда жоқ. Дұрысы облыстық бюджеттен төлеу. Ендігі жерде Балқаштағы білім тарату орталығын Ағроқалашыққа, Абай селолық округіне апарып, бюджеттік бағдарламалары шамамен былай аталса, атына заты сай болар еді. Әрине, алдымен классификтордан қарау қажет.

1. Ірі қара мал шаруашылығына жаңа технологиялар апару амалдары;

2. Далалық, жартылай шөлейт аймақта мал азығы дақылдарын өсірудің жаңа агротехнологиясы.

Алматы – Астана ғалымдары осы Орталықта тоқтап, ауылдың қазіргі тірлігін көрсе, халықтың тілеуін естіп, бізді үйретсе, бізден де бірдеңе үйренсе деген ниет те жоқ емес.

Бұл екеуі іске асса, ғылымда берері жоқ, қазіргі өндірістен бейхабар, Елбасының тілімен орысша айтқанда «околонаучные балласты» азаяр еді.

Алаштың Әлиханы Ақтоғай топырағында кіндік қаны тамған. Бар ғұмырын халқына арнаған. «Тірі болсам, хан баласында қазақтың хақысы бар еді, қазаққа қызмет қылмай қоймаймын» деген де осы Әлекең емес пе еді. Алаш аманаты орындалды. Тек сол Әлекеңнің Арқадағы Ақтоғайы, туған аулы Үкімет қолдауын сұрап отыр. Әрине, алдымен облыстағы шенеуніктер мойындап, аудандағылар есеп-қисабын жасап, қаржысын шешуге әрекет жасаса дер едім. Мұның бәрін Әлекең әлдеқашан айтқан, Елбасы Нұрекең жасаңдар деп жатыр. Ауыл шаруашылығына, ғылымға бөлініп жатқан қаражат көл-көсір. Менікі ақтоғайлық маманның, зейнеткердің ұсыныс, пікірі. Дәні бары ақиқат. Тек шенеуніктерге Алла еститін құлақ бергей.

А.ҚАЛЫМБЕРГЕНОВ,
экономист, зейнеткер.

БАЛҚАШ қаласы.